

Bijzondere waarnemingen 1990

Afgelopen jaar deden 350 vrijwilligers mee aan het project *Vlinders in het Nederlandse Landschap*. Zij stuurden hun waarnemingen van vlinders op. De coördinatoren van het onderzoek selecteerden enkele bijzondere waarnemingen.

Kars Veling, Chris van Swaay

De zomer ligt weer maanden achter ons en de meeste mensen zullen hun veldgegevens inmiddels al hebben uitgewerkt en opgestuurd. Hoog tijd dus om eens te kijken welke dagvlinders in 1990 zoal zijn gezien. Een opsomming van alle waargenomen soorten zou twee nummers van *Vlinders* in beslag nemen, dus wordt slechts een aantal wat minder algemene en zeldzame soorten besproken.

HET WEER

De winter 1989-1990 was zeer zacht en redelijk droog. Alleen in december en februari was er meer neerslag dan normaal. Eind november en begin december 1989 was er een periode met 4 tot 5 graden nachtvorst, maar januari en februari 1990 waren vrijwel vorst-vrij. De maanden maart, april en mei gaven

goed vlinderweer te zien. Het was zacht tot warm, zonnig weer. In juni liet de zon zich maar weinig zien, hoewel de temperatuur vrij normaal was. Juli en augustus waren weer zonnige en warme maanden. Met name eind juli en begin augustus was zeer warm, met maximum temperaturen van boven de 25 graden. Voor vlinders was het in de eerste week van augustus eigenlijk te warm. Zo kon je tientallen vlinders uit de schaduw op zien vliegen, als je ook een minder hete plek opzocht. September gaf koel en somber weer te zien, maar in oktober was het weer vrij zacht en zonnig. Over het geheel genomen was het een goed jaar voor vlinder(aar)s.

GOED NIEUWS

Een aantal soorten was dit jaar talrijker aanwezig dan in andere jaren. Argusvlinder, Groentje, Eikepage en Atalanta zijn veel waargenomen. Voor andere soorten was het een veel minder 'goed' jaar. De Distelvlinder is wel meer waargenomen dan in 1989, maar was zeker niet algemeen. Goed nieuws is er over de Gehakkelde aurelia. Langzaam maar zeker breidt deze soort zich uit. Steeds vaker komen meldingen uit het noorden van het land, Twente, Drenthe en zuid-Friesland.

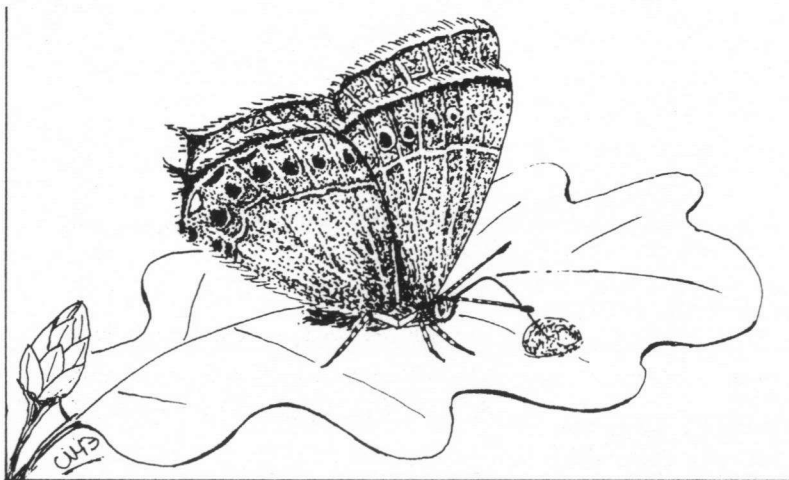
Een aantal soorten is ook in 1990 weer niet waargenomen. Het Tweekleurig hooibeestje lijkt toch uitgestorven te zijn, hoewel ook vroeger de soort een aantal jaren schijnbaar afwezig was. Ook van de Veldparelmoervlinder, het Vals heideblauwtje en de Rouwmantel zijn in 1990 geen waarnemingen bekend. Hieronder een overzicht van de waarnemingen van een aantal soorten:

Spiegeldikkopje, *Heteropterus morpheus*

De soort is op beide bekende vliegplaatsen, in de omgeving van Apeldoorn en Weert, in 1990 waargenomen (Te Kamp, Van Swaay en Raemakers). Op de eerstgenoemde plaats zijn zwervende exemplaren gezien in de weilanden rondom de eigenlijke vliegplaats en zelfs in de tuin van een in de buurt gelegen boerderij.

In het Utrechtse en Zuidhollandse veenweidegebied slechts twee waarnemingen van de Aardbeivlinder.
Foto Henkjan Kievit

De Sleedoornpage is slechts van vier plaatsen gemeld. Deze soort leidt echter een verborgen leven en kan daarom gemakkelijk over het hoofd worden gezien.

Bont dikkopje, *Carterocephalus palaemon*

Naast de waarnemingen die zijn verwerkt in het artikel dat in *Vlinders* is verschenen (jrg. 5 nr. 3), zijn uit dezelfde regio's (Brabant, Noord-Limburg, Twente en de Achterhoek) verscheidene waarnemingen van andere vliegplaatsen doorgegeven. Uit Brabant en Limburg zijn in totaal 182 exemplaren gemeld (Lavrijsen, Van Gorp, Raemakers en Reichwein), terwijl uit Oost Nederland slechts 8 exemplaren zijn doorgegeven (Viveen, Reinderink, Breukink en Vlinderwerkgroep Achterhoek).

Aardbeivlinder, *Pyrgus malvae*

In het Utrechtse en Zuidhollandse veenweidegebied zijn slechts twee waarnemingen bekend ondanks intensief onderzoek. In het Noordhollands duinreservaat (PWN), De Kennemerduinen (Otte), Zuid-Oost Drenthe (Scheper), het Dwingelderveld (Verspui, Henkel), Overijssel (meer dan 100 ex., Van Tuijl) en Zuid-Friesland (Sinnema) zijn eveneens Aardbeivlinders waargenomen.

Koninginnepage, *Papilio machaon*

Vooraf uit het zuiden en midden van het land zijn regelmatig Koninginnepages gemeld. Het lijkt er op dat de soort weer meer in Nederland voorkomt dan enige jaren geleden. Er zijn waarnemingen doorgegeven uit: Rheden (Kreetz), Winterswijk (Viveen), Weert (Raemakers), Duizel (2 ex., Fonteijn), Thorn en Maastricht (Van der Coelen, Groe-

nink), Amersfoort (Grimbergen), Wageningen (Sykora), Oosterbeek (Jansen) en Heerlen (Adams). In Eijsden zijn tien rupsen gevonden die zich te goed deden aan Dille (4 ex.) en Wortelloof (6 ex.). Het betreft hier waarschijnlijk de enige vaste populatie van de Koninginnepage in Nederland.

Waarnemingen in Brabant kunnen afkomstig zijn uit Gilze, waar in het kader van een schoolproject vele tientallen Koninginnepages zijn losgelaten. Hoewel dit soort acties een belangrijke edukatieve functie heeft, zowel naar de schoolkinderen als naar de ouders (iedereen zette Wortel of Wilde peen in de tuin), is De Vlinderstichting zeer terughoudend ten aanzien van deze activiteiten (zie *Vlinders* jrg. 5 nr. 4).

Gele luzernevlinder, *Colias hyale* en

Oranje luzernevlinder, *Colias croceus*

Van deze trekvlinders zijn weinig waarnemingen uit 1990 bekend. Bij Weert zijn van beide soorten twee exemplaren gezien (Raemakers). Een vroeg exemplaar van de Oranje luzernevlinder is gezien in het Noordhollands duinreservaat op 30 april (PWN). In Luyksgestel werd een Oranje luzernevlinder in een tuin waargenomen (Groenen).

Oranjetipje, *Anthocharis cardamines*

In het voorjaar van 1990 is er in de provincie Gelderland een vlinderkijkactie gehouden. 370 personen hebben aan deze actie meegedaan. Er zijn 1360 Oranjetipjes geteld. Voor meer informatie zie *Vlinders* jrg. 5 nr. 4 blz. 112-114. De Vlinderwerkgroep Drenthe heeft een groot aantal 'witte' uurhokken uit de Atlas opgevuld door gericht onderzoek. In 1991 zal de Oranjetipaktie in ieder geval in Drenthe worden gehouden.

Sleedoornpage, *Thecla betulae*

De Sleedoornpage is uit vier plaatsen gemeld: bij Rhenen (Veling, Prins), Olst (Harmsen), Hardenberg (Pullen) en uit Wapenveld (Elzinghout). Alle waarnemingen vallen binnen het verspreidingsgebied zoals uit het onderzoek uit voorgaande jaren bekend was.

In Wageningen zijn op een aantal plaatsen eijtes van deze vlinder gevonden op allerlei *Prunus*-soorten. Ook uit Steenwijk is een dergelijke melding gekomen (mondelinge mededeling Padding). De Sleedoornpage is een zeer verborgen levende vlinder, die vast meer voorkomt dan we tot nu toe denken.

Bruine eikepage, *Nordmannia ilicis*

Ook deze soort is vrij onopvallend. In 1991 zal hij extra aandacht krijgen. In het volgen-

Veendam (Stikfort), Sellingen (De Vries), Gasteren (Scheper), Nijverdal (Smeenk), Helendoorn en Barchem (Groenink), Punthuisen (Van Swaay), Borculo en Neede (41 ex., Reinderink), Beltrum (Middelhuis), Winterswijk (Viveen), Kroondomein (Karssen), Veluwezoom (Kreetz), Hoge Veluwe (Ohmstede) en Leusden (Flipse).

Veenbesblauwtje, *Vacciniina optilete*

Op de bekende vliegplaatsen in Drenthe is de soort ook dit jaar weer waargenomen.

Gentiaanblauwtje, *Maculinea alcon*

Naar het voorkomen van het Gentiaanblauwtje is in 1990 vrij veel onderzoek gedaan.

Een groot aantal vliegplaatsen en potentiële vliegplaatsen zijn bezocht. Op de Rechtehei bij Tilburg is een grote populatie gevonden van vele tientallen vlinders. Veel andere heide terreintjes in Brabant bleken sterk te zijn verdroogd. Op deze plaatsen komt de Klokjesgentiaan en dus ook het Gentiaanblauwtje niet (meer) voor. In Drenthe zijn zeker 8 vliegplaatsen aanwezig (Dekker). In het Dwingelderveld komt de soort nog op diverse plaatsen voor (Verspui). Overige waarnemingen zijn afkomstig uit de omgeving van Bakkeveen (15 adulte ex., Hoornveld), Hardenberg (17 adulte ex., Pullen, Kruithof), Neede (27 adulte ex., Reinderink), Apeldoorn (5 adulte ex., Stoel), Barneveld (Verburg), Strabrechtse heide (Van Halder).

Kleine ijsvogelvlinder, *Ladoga camilla*

Van enkele vliegplaatsen in Brabant, Noord-Limburg en de Achterhoek zijn redelijk veel waarnemingen binnengekomen (Reichwein, Raemakers, Scheper, Kreetz, Viveen, Ter Haar en Groenink). Op deze plaatsen is de soort zeker niet zeldzaam. In de rest van Nederland wordt de Kleine ijsvogelvlinder slechts zelden waargenomen. In 1990 is een exemplaar gemeld uit een bosgebiedje bij Hardenberg (de Lange).

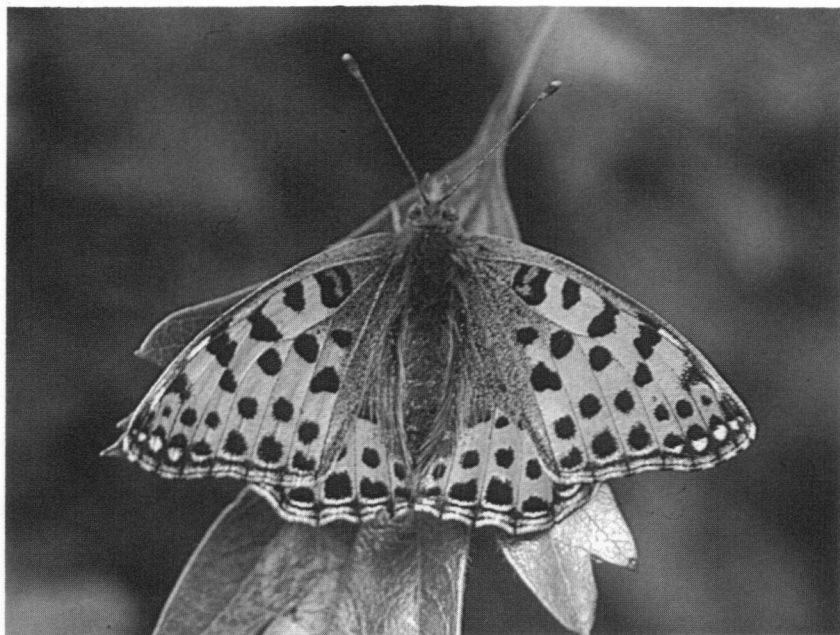

Het Veenbesblauwtje: op de bekende plekken in Drenthe.
Foto Kars Veling

de nummer van *Vlinders* wordt nader ingegaan op de Bruine eikepage, en wordt iedereen verzocht om eens extra op deze soort te letten. De Bruine eikepage is gemeld uit Zandvoort (Van Deursen), Winterswijk (Viveen), Egmond (Melkert), Loon op zand (7 ex., van Ruth) en Ruinen (Clemens).

Bruine vuurvlinder, *Heodes tityrus*

Deze soort die in 1989 een goed jaar had, is ook in 1990 op vele plaatsen gezien. Vrijwel alle waarnemingen komen uit het midden en oosten van ons land. Uit het zuiden en westen heeft deze soort zich vrijwel geheel teruggetrokken. Uit Drenthe zijn vrij weinig waarnemingen binnen gekomen hoewel de soort hier zeker nog in redelijke aantallen voorkomt. Er zijn Bruine vuurvlinders gemeld uit: Bakkeveen e.o. (26 ex., Hoornveld),

Voor de Kleine parelmoervlinder was 1990 een goed jaar.
Foto Henkjan Kievit

Grote ijsvogelvlinder, *Limenitis populi*

Van deze uiterst zeldzame vlinder is op 17 juli 1990 een exemplaar waargenomen in Zuid Limburg (Morelis).

Grote weerschijnvlinder, *Apatura iris*

Het lijkt er op dat de soort in 1990 beduidend minder is waargenomen dan in 1989. Wellicht dat de droogte hier mee te maken heeft. De waarnemingen zijn alle gedaan binnen het bekende verspreidingsgebied.

Veenbesparelmoervlinder, *Boloria aquilonaris*

Van deze soort worden in Drenthe regelmatig 'nieuwe' vliegplaatsen ontdekt. In hoeverre de soort zich hier uitbreidt is niet met zekerheid te zeggen. Het is goed mogelijk dat de nieuw ontdekte plaatsen in het verleden minder goed zijn onderzocht. De Veenbesparelmoervlinder heeft slechts een vrij korte vliegtijd van enkele weken tussen half juni en half juli.

Zilveren maan, *Clossiana selene*

In het veenweidegebied rond Nieuwkoop is slechts een exemplaar waargenomen, terwijl hier de laatste jaren een redelijke populatie aanwezig was. In de nabijgelegen Loosdrechtse plassen zijn meerdere exemplaren waargenomen (Van Klaveren). Bij Hasselt (Ov.) vliegt nog een grote populatie van honderden exemplaren (Bredenbeek) en ook uit de Weerribben zijn in 1990 waarnemingen binnengekomen. De soort was hier op de

vliegplaatsen in tientallen exemplaren aanwezig (Otte, Van Halder, Terlien, Karssen). Andere meldingen komen uit de omgeving van Dedemsvaart (Scheper), Winterswijk (Van der Made), Nijverdal (Smeenk) en Echt (Vergoosen).

Ook van de Waddeneilanden Schiermonnikoog (Stikfort) en Vlieland (J.N.M., de Belgische jeugdbond voor natuurstudie en milieubescherming) zijn in 1990 waarnemingen binnengekomen. Vanouds komt de Zilveren maan op Terschelling voor. Na 1980 zijn uit vrijwel alle uurhokken meldingen binnengekomen. Van Vlieland is de soort alleen van vóór 1980 bekend, terwijl de soort op Schiermonnikoog nog nooit was waargenomen (Tax, 1989). Het kan zijn dat de Zilveren maan in een goed jaar de overstap van het ene naar het andere eiland kan maken, maar dit zou wel betekenen dat de soort ook op Ameland aanwezig moet zijn. We zijn bijzonder benieuwd naar de waarnemingen van 1991. Mocht u tussen eind mei en eind juni of tussen begin juli en eind augustus op de Wadden vakantie houden dan is de Zilveren maan een soort om extra op te letten.

Kleine parelmoervlinder, *Issoria lathonia*

1990 was voor de Kleine parelmoervlinder een goed jaar. Uit de kuststrook is de soort gemeld uit Vlieland (J.N.M.), Texel (Verveer), Petten (*de Windbreker*), Noordhollands duinreservaat (PWN), Schoorl en Heiloo (Swart), Egmond (223!! ex., Melkert), Zandvoort (Van Deursen) en Meyendel (Van Kats, Verstrael, Veling). Ook in het binnenland is de Kleine parelmoervlinder gezien, bijvoorbeeld op 13 augustus bij Oud Alblas (Veling).

Duinparelmoervlinder, *Fabriciana niobe*

Deze parelmoervlinder was in het Noordhollands duingebied veel aanwezig. Op de Veluwe vlogen duidelijk minder Duinparelmoervlinders dan in voorgaande jaren.

SUMMARY

An overview of less common butterfly species observed in the Netherlands and reported to the Dutch Butterfly Foundation. In general 1990 was a good year for butterflies; spring and summer were warm and dry. For many species the weather was favourable (*Heodes tityrus*, *Issoria lathonia*), for others it was not (*Apatura iris*). The number of *Papilio machaon* seems to be increasing in the Netherlands in the past few years.

Eindelijk werd het Veenhooibeestje weer met zekerheid gezien in het Wooldse veen.
Foto Kars Veling

Grote parelmoervlinder, *Mesoacidalia aglaja*

Ook de Grote parelmoervlinder was in beduidend kleinere aantallen op de Veluwe aanwezig. Wellicht dat het ook hier te maken heeft met de droogte. Buiten de Veluwe is de soort gezien op Texel en op Vlieland.

Bosparelmoervlinder, *Mellicta athalia*

Op de bekende vliegplaatsen op de Veluwe en in Drenthe vloog de Bosparelmoervlinder weer goed. Op de Veluwe lagen de aantallen beduidend hoger dan in voorgaande jaren.

Veenhooibeestje, *Coenonympha tullia*

Het Veenhooibeestje is in 1990 weer waargenomen in het Wooldse veen bij Winterswijk

(Goorman, Viveen). Het betreft een plaats waar de laatste jaren de soort niet met zekerheid was aangetroffen, of in ieder geval niet doorgegeven.

Heivlinder, *Hipparchia semele*

Opvallend was de waarneming van een Heivlinder bij Biddinghuizen in Oostelijk Flevoland. In de tuin van een boerderij werd behalve deze soort ook de Gehakelde aurelia, het Bont zandoogje en het Landkaartje waargenomen (Hermes). Het is bijzonder boeiend om bij te houden hoe de vlinders zich in dit nieuwe landschap uitbreiden. Bovendien de soorten blijken dus heel mobiel te zijn. Niet alleen liggen de geschikte leefgebieden een eind uit de buurt, maar ook het landschap in de polders is niet direct vlinder-vriendelijk te noemen, uitgestrekte akkers en grote delen zonder beschuttingsmogelijkheden.

Kleine Heivlinder, *Hipparchia statilinus*

Naar deze soort is in 1990 een vrij intensief onderzoek uitgevoerd dat zal worden afgerond in 1991. De soort is in het Nationaal park de Veluwezoom op diverse vliegplaatsen in grote aantallen gezien, evenals op de Hoge Veluwe, het Mosselse zand en het Otterlose zand. Op het Hulshorsterzand en het Beekhuizerzand is de soort niet waargenomen, hoewel de opbouw en vegetatiestructuur van laatstgenoemd gebied zeer geschikt leken.

Het is weer een hele opsomming geworden. Ondanks de achteruitgang van de vlinders, is er in ons land nog voldoende te beleven. We willen hierbij iedereen bedanken voor de ingezonden waarnemingen. We hopen dat aanstaand seizoen nóg meer mensen hun waarnemingen aan De Vlinderstichting zullen opsturen. Niet alleen de zeldzame en bedreigde soorten zijn van belang, maar elke waargenomen vlindersoort wordt zorgvuldig opgeslagen en de gegevens worden gebruikt om de vlinderstand in Nederland te beschermen.

